

Posudek habilitační práce

PhDr. Jan Soukup

Disociace v období dospívání

**Validizace české verze dotazníku Adolescent Dissociative Scale (A-DES)
v klinickém a neklinickém souboru adolescentů**

71 stran a přílohy

Školitelka: prof. MUDr. Hana Papežová, CSc.

Posuzovatel: doc. MUDr. Ján Praško, CSc.

Doktorská disertační práce je předložena jako výzkum psychometrických charakteristik české verze dotazníku A-DES (škála disociativních zážitků pro adolescenty) na klinickém a neklinickém souboru adolescentů. Cílem bylo validizovat dotazník, ukázat na jeho kvality i omezení tak, aby mohl být používán jako spolehlivý nástroj pro výzkum a screening pacientů. Předložená práce má 9 logických částí a přílohy, kde jsou uvedeny hodnotící nástroje.

Autor zpracovává významné téma, v naší psychiatrii a psychologii dosud zpracováno velmi ojediněle a které se stává aktuálním na celém světě. V době, kdy jsem sám začínal s psychiatrií, nevěnoval se fenoménu disociace nikdo, byl považován za téměř ideologický nevhodný pohled na psychiku, patřící k buržoazní psychoanalýze. Tato situace však nebyla typická jen pro totalitní Československo, ale odrážela nesystematický pohled na psychopatologické fenomény na celém světě, u disociace většinou poplatný některému z psychoterapeutických směrů. Aktuálně je disociace studována u jednotlivých psychických poruch, ukazuje se, že má vztah k rezistenci na léčbu, zkoumají se její neurobiologické koreláty. Autorova práce je v tomto kontextu velmi aktuální zejména proto, že se zabývá disociativními fenomény v období dospívání, tedy v době, kdy je terapeutický zásah velmi účinný.

V úvodu své disertace se autor zabývá definicí termínu disociace, ukazuje na různé pohledy i na nástroje, kterými je možno míru disociace a její komponenty měřit. Celý úvod je jasný a konkrétní, je vidět, že autor se problematikou zabývá řadu let a je schopen vniknout pod povrch, vypreparovat nejpodstatnější ideje a pregnantně je formulovat. Popisuje v přehledu základní studie na toto téma, ukazuje, že disociativní fenomény jsou těsně spjatý s traumatizací dítěte, kde disociace chrání jedince před nadměrným a neúnosným stresem. To, co však bylo adaptivní v dětství se ukazuje jako maladaptivní fenomén v dospělosti, kdy disociace brání komplexnímu porozumění důležitých stresových událostí. Navíc disociace jako nezávislý fenomén může bránit efektivní léčbě pacientů s depresí či úzkostnou poruchou. Zajímavým údajem je fakt, že průměry výsledných disociativních skóre se mezi zeměmi liší.

Samotný výzkumný projekt je popsán logicky, vystavěn je velmi důkladně a pečlivě s důrazem na etické aspekty výzkumu u dětí a adolescentů. Kromě vzácně se objevujících drobných překlepů lze výzkumné části vytknout máloco. Jen pacientů s disociativními poruchami je ve vzorku málo, takže se výsledky pro tuto skupinu dají stěží zobecnit. Podobně je malý vzorek pacientů trpících bulimií. Pokud by se v podobném hledání mělo dále pokračovat, což považuji osobně za smysluplné, bylo by vhodné omezit počet diagnostických okruhů a v jejich rámci udělat větší náběr. Dalším doporučením by mohlo být použití strukturovaného diagnostického rozhovoru, protože spoléhat na diagnózu psychiatrů z oddělení

nemusí být plně validní, byť jde o špičková pracoviště. Dalším omezením výsledků může být fakt, že klinický vzorek měl významně nižší průměrný věk než věk neklinického vzorku. Skupina pacientů s traumatickým zážitkem je opět velmi malá proti skupině bez traumatického zážitku. Myslím si, že by bylo vhodné pokračovat se sběrem dat u větší skupiny traumatizovaných pacientů. Tyto poznámky se však netýkají přímo hlavního cíle projektu, kde šlo o validizaci dotazníku, nikoliv o hodnocení specifických diagnostických skupin.

Výsledky ukazují, že přeložený dotazník má dostatečně robustné psychometrické kvality a že může být dobrým nástrojem pro hodnocení disociativních stavů u adolescentů.

Podobně, jak přímočaře, logicky a systematicky byly uspořádány kroky výzkumu, je velmi logicky, přímočaře a systematicky uspořádána celá disertační práce. Je radost ji číst, protože čtenář nabývá dojmu, že v ní nic nechybí a přitom v ní není ani slovo navíc. Práce je napsaná poutavě, čtivě, je cítit i nesporný literární talent. Bohatý jazyk se pojí s vědeckou erudicí, přesností a úsporností.

Protože se v posledních 20 letech zabývám terapií úzkostných poruch, reakcí na stres a obsedantně kompulzivních poruch, zaznamenal jsem postupný nárůst zájmů o disociativní fenomény. Ukazuje se, že často souvisejí s nadměrnou traumatizací v dětství, s fyzickým či sexuálním zneužíváním, ale i s traumatickými událostmi a chronickým stresem v dospělosti. Jak ukazuje naše studie u OCD, může vysoká míra disociace souviset s rezistencí k psychoterapii i farmakoterapii. Naše zkušenosti a výsledky údaje uvedené v disertační práci potvrzují.

Autor přesvědčivě dokumentuje svoje výzkumné schopnosti, erudici a porozumění předmětu i velkou praktickou zkušenost. Práce je silná také přímočarým a jednoduchým přístupem k výzkumu.

Vlastní práce autora svědčí o nadhledu, důkladnosti, vytrvalosti a pílí, kvalitní vědecké a psychologické dovednosti, zkušenosti a také o dobrém pedagogickém nadání. Není pochybnosti o tom, že autor umí bádát v oboru svého zájmu.

Po přečtení práce bych rád PhDr. Janu Soukupovi položil několik **otázek**:

1. Co si autor myslí o disociaci a rezistenci k léčbě psychofarmakou a psychoterapií? Může mít míra disociace s efektem léčby nějakou souvislost?
2. Co si autor myslí o disociativních fenoménech u psychotických poruch, jako je schizofrenie nebo mánie?
3. Co si myslí o vztahu disociace a poruch osobnosti? Může disociace souviset s disharmonickým vývojem osobnosti?

Závěr

Posuzovaná disertační práce představuje autorovy výsledky za posledních nejméně 8 let výzkumu. Je zpracována důkladně, systematicky a srozumitelně s důrazem na vědeckost a předložení výzkumem podložených poznatků. Zároveň je dílo vzorně zpracováno i z hlediska didaktického s přehledným členěním, srozumitelným výkladem s jasnými formulacemi. Doporučuji disertační práci PhDr. Jana Soukupa k přijetí.

Doc. MUDr. Ján Praško, CSc.

Klinika psychiatrie Fakultní nemocnice Olomouc

Univerzita Palackého v Olomouci